

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти

Комунальний заклад «Миколаївський обласний Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді»
Миколаївської обласної ради

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ НА БАЗІ ГУРТКА «ЮНІ МУЗЕЄЗНАВЦІ»

Запорожець Ольга Василівна,
керівник краєзнавчого гуртка
Комунального закладу
«Миколаївський обласний Центр
національно-патріотичного
виховання, туризму та краєзнавства
учнівської молоді» Миколаївської
обласної ради

м. Миколаїв - 2021

З М І С Т

Вступ	2
Розділ I. Музейна педагогіка: походження методу та перспективи використання в сучасній українській школі	4
Розділ II. Особливості прикладного використання елементів музейної педагогіки в позашкільній освіті (На прикладі гуртка «Юні музеєзнавці»	6
Розділ III. Досвід пошуково-дослідницької роботи на базі гуртка	12
Висновки	16
Список літератури та джерел інформації	18
Додатки:	
Додаток 1 Розробка оглядової екскурсії «Легенди малої батьківщини»	19
Додаток 2. Розробка заняття гуртка «Юні музеєзнавці» за темою: «Меценати Рено. Невідоме про відомих»	25
Додаток 3. Результативність участі вихованців гуртка «Юні музеєзнавці» в масових заходах місцевого та Всеукраїнського рівня	35

ВСТУП

Важливою метою державної політики в сфері освіти й культури є формування високоінтелектуальної, культурної особистості, що володіє стійкою системою ціннісних орієнтацій, добре адаптованої в соціумі, готової до творчої самореалізації у всіх сферах діяльності. Основною умовою реалізації цієї політики є курс на особистісно-орієнтовану, розвиваючу освіту, що забезпечує розвиток у підростаючого покоління здатності до самопізнання, самовдосконалення, самовиховання через розкриття відповідних творчих і інтелектуальних можливостей. Рішення цього завдання можливе лише за умов відходу від авторитарної педагогіки, впровадження сучасних педагогічних технологій, активного залучення до освітньої діяльності всіх форм освітньої діяльності. Особливе місце серед яких займають музеї, в тому числі й при закладах освіти, на базі яких працюють краєзнавчі гуртки, що використовують елементи музейної педагогіки, які зумовлені сучасними тенденціями розвитку музеєзнавства.

Метою педагогічного дослідження є вивчення умов, які сприяють розвитку особистості в процесі включення її в різноманітну діяльність на базі шкільного музею.

Завданнями педагога в процесі роботи над методичною проблемною темою є:

- вивчення методичних засобів і прийомів музейної педагогіки при вивченні історії рідного краю, вихованні патріотизму на прикладі життя та діяльності відомих земляків;

- відпрацювання методик залучення вихованців закладу до краєзнавчо-пошукової та природоохоронної роботи з метою набуття ними вмінь та навичок роботи з різноманітними історичними джерелами;

- дослідження механізмів адаптації дітей у навколишньому світі, вироблення в них активної життєвої позиції, набуття соціально-громадського досвіду та вміння реалізуватися відповідно до своїх здібностей та інтересів, виявляти свою неповторну індивідуальність.

Елементи музейної педагогіки допомагають педагогу поєднати завдання по створенню та діяльності шкільного музею та завдань, які стоять перед керівником краєзнавчого гуртка.

Автор методичної розробки працює за навчальною програмою Дюді Л.Ю., Костенко Н.М. «Юні екскурсоводи». У своїй діяльності керівник гуртка виходить за межі програми і використовує нестандартні форми занять (дискусії з елементами ігрового моделювання, захист наукового проєкту (з усіма необхідними для цього атрибутами – «кафедрою», замість звичайної парти, Науковою Радою, групою опонентів тощо)

Методична розробка розрахована на керівників краєзнавчих гуртків, завідуючих краєзнавчими музеями при закладах освіти та педагогів і батьків, які цікавляться методикою роботи з дітьми та учнівської молоді в плані використання музейної педагогіки. Розробка також буде в нагоді вчителям історії під час підготовки до уроків, класним керівникам для проведення виховних годин тощо.

РОЗДІЛ I. МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА : ПОХОДЖЕННЯ МЕТОДУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У ХХІ столітті музейна педагогіка розвивається в руслі проблем музейної комунікації і спрямована, в першу чергу, на вирішення завдань активізації творчих здібностей особистості, де спосіб кожен обирає для себе окремо. Саме тому, музейна освіта сприяє формуванню нового способу мислення, відходу від авторитарних принципів та підвищенню мотивації до навчальної діяльності, що відповідає сучасним тенденціям особистісно-орієнтованого навчання.

Хоча зацікавленість старожитностями виникла ще у ХІХ столітті, у пік розвитку археології, коли з'являлись товариства любителів старожитностей (1897р.), проте саме поняття музейної педагогіки з'явилося на багато пізніше, а саме в 90-х рр ХХ століття, коли у Німеччині, а згодом, і в Польщі, Україні – науковці В.М., Кухарський, Е.Войнар, Т.Гадомска, та інші почали здійснювати низку нових досліджень, спрямованих на аспекти співпраці музеїв та шкіл. Це був якісно новий етап, на якому науковці, вчителі, музейні працівники намагались по-новому розкрити зміст та форми музейно-педагогічної взаємодії, визначити актуальні підходи в цій галузі з урахуванням авторських курсів і програм, запропонувати нові оригінальні методики [3]

Власне, поняття «музейна педагогіка» виникло на початку ХХ століття в Німеччині і пов'язане з іменами німецьких просвітників і музейних діячів, таких як А. Лихтварк, Г. Кершенштейнер, Г. Фрейденталь, А. Рейхвен. Кожен з них вніс неоцінний вклад в питання теорії і практики музейної педагогіки в період її становлення. Спочатку це поняття використовувалося просто для позначення напрямку діяльності, який переважно зорієнтований на роботу з учнями. Пізніше було сформульовано ідеї про освітнє значення музею і запропоновано новий підхід до відвідувача як до учасника діалогу [5]

Музейна педагогіка, на нашу думку, є надзвичайно необхідною для сучасної освіти України. В нашій країні ця галузь педагогіки є порівняно новою, тому її основні принципи недостатньо використовуються в освітньому

процесі. Взагалі, поняття «музей» та його «експонати» вживаються, нерідко, в застарілому сенсі. У проведенні екскурсій, як правило, переважають відтворюючий, інформаційний метод подачі матеріалу й принципи навчальної дидактики, коли екскурсовод виступає не в якості співрозмовника, а в якості повчаючого ментора. Таку екскурсію відвідувач звичайно сприймає як захід, позбавлений для нього інтересу й змісту.

Водночас, в американській моделі музейної педагогіки звертається увага на ігровий аспект. Тому першочерговим завданням американських музейних педагогів є занурення дитини в стихію гри та пригод, що допомагає непомітно для себе набувати знань і робити відкриття. Таким чином, на першому плані знаходяться ігрові методи.

На відміну від американської моделі для європейських музеїв провідною є ідея занурення до історичної реальності, відповідного культурного контексту, важливого значення надають музейній цінності експонату. [1] Так, відвідувачі музеїв є не лише пасивними спостерігачами, а безпосередніми учасниками екскурсії. Вони можуть вивчати експонати та працювати з ними. Саме такий підхід, на нашу думку, до використання музеїв сприяє розвитку музейної педагогіки та збільшенню ефективності використання музеїв з навчальною метою.[2]

Значна частина науки про музеї належить музейній педагогіці. Це пояснюється актуальністю проблематики, яка обумовлена зростанням суспільної ролі музеїв як соціокультурних інститутів, появою та реалізацією спеціальних музейно-освітніх програм для підростаючого покоління. Останнім часом доповнено нормативно-правову базу діяльності музеїв при закладах освіти, тепер вона регламентується «Положенням про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління освіти і науки України», затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 22.10.2014 №1195. На базі цих музеїв у результаті практичної діяльності педагогів підростаючому поколінню прищеплюються якості свідомих громадян.

РОЗДІЛ ІІ. ОСОБЛИВОСТІ ПРИКЛАДНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ (НА ПРИКЛАДІ ГУРТКА «ЮНІ МУЗЕЄЗНАВЦІ»)

Важлива роль у розвитку музейної педагогіки належить роботі гуртків, які працюють на базі музеїв освітніх закладів. Про специфіку проведення занять в таких умовах писали в своїх працях передові педагоги: Баханов К. «Механізми запровадження компетентісного підходу в навчання історії в школі», Дичковська І. «Педагогічна інноватика і сучасний погляд», Кожем'яка Т. «Навчати і творити граючи», Комаров В. «Традиції та інновації в сучасній історичній освіті», Корінько Л. «Роль критичного мислення у формуванні учнівських компетенцій», Непомняща Т. «Нові інформаційні технології в старому світі гри», Пометун О. «Методика розвитку критичного мислення на уроках історії», Худобець О. «Використання технології презентацій в практичній роботі вчителя історії»,

Валенкевич О. В. «Становлення та розвиток музейної педагогіки», Мартем'янова. Н.С. « До питання про умови особистісно-орієнтованої, розвиваючої освіти у музейному середовищі», Щербак Д. «Становлення та розвиток музейної педагогіки в Україні» та інші

Шкільний історико-краєзнавчий музей «Джерела пам'яті» Кривобалківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Веснянської сільської ради є своєрідною маленькою енциклопедією рідного краю для кожного вихованця.

Музей створено в 2002 році як шкільну краєзнавчу кімнату на базі кімнати побуту (наказ № 43 від 01.09.2002 по Кривобалківській ЗОШ І-ІІІ ст. «Про заснування краєзнавчої кімнати»). У 2007 році шкільна краєзнавча кімната зареєстрована як Краєзнавчий музей (наказ УОНО від 28.11.07 № 797). У 2010 році музей отримав назву «Джерела пам'яті» та власну емблему – герб музею. Наказом № 105-а від 08.09.2014 по Кривобалківській ЗОШ І-ІІІ ст. «Про удосконалення діяльності шкільного краєзнавчого музею» краєзнавчому музею виділено дві кімнати загальною площею 52 м².

Його експозиції, які складаються з трьох основних розділів, допомагають залученню дітей до вивчення історико-культурної спадщини свого народу та зацікавленню їх історією рідного краю; встановленню міжпредметних зв'язків, а також розвивають творчу та громадську активність учнівської молоді.

I Розділ – краєзнавчий, який, в свою чергу, містить три складові:

«Гомін минулого... Прислухайся!» (Емблема музею «Джерела пам'яті»; «Символіка України (історико-етнографічні землі)»; «Історико-археологічні пам'ятки Миколаївщини», «Миколаївська область. Миколаївський район. Видатні земляки»; «Тваринний світ Миколаївщини»; «Рослинний світ Миколаївщини»; «Корисні копалини Миколаївщини»).

«Мій рідний край, як пісня степова...» («Романтика південного степу (Епоха бронзи; скіфо-сарматський період в Миколаївському районі Миколаївської області)»; «Античний світ. Ольвія – щаслива»; «Славні лицарі козацькі. Буго-Гардівська паланка»; «...іменувати місто Миколаїв»; «Шукачі сивої давнини (видатні археологи Миколаївщини)»; «З'єднала стежка сьогодення і минуле» (шкільні краєзнавча та екологічна стежки)»; «Доля роду – доля народу (доля родини на тлі епохи: кін. ХІХ ст. – поч. ХХ ст.)».

Вони захищали Батьківщину («Миколаївщина в огні (1941-1944 рр.)»; «Нескорений Буг»; «Вони захищали Батьківщину (фотогалерея жителів села – учасників Великої Вітчизняної війни)»; Слава героям (список 47 односельців, загиблих на фронтах Великої Вітчизняної війни)»; «Фотомaket пам'ятника односельцям с. Крива Балка, с. Подимове, загиблих на фронтах Великої Вітчизняної війни»).

II Розділ – Історія школи. Історія села, який представлений блоком «... і будуть люде на землі...» («Діяльність людини – гордість родини (видатні особистості в історії села)»; «Доля родини. Дороги, які ми не вибираємо»; «Подвиг людини – гордість країни (односельці – учасники бойових дій в Афганістані, миротворці, воїни АТО.

III Розділ – етнографічний, який розміщено в окремій кімнаті – **Світлиці** («Знаряддя праці та ужиткові предмети (кін. ХІХ ст. – поч. ХХ

ст.»); «Лиш в Україні так жінки на щастя вишивають рушники...» (колекція українських рушників); «В українській хаті»).

Шкільний краєзнавчий музей «Джерела пам'яті» співпрацює з КЗ «МОЦНПВТК УМ», об'єднанням краєзнавців Миколаївського району Миколаївської області «Світовид», співробітниками Дочірнього підприємства «Науково-дослідницький центр «Лукомор'є» Державного підприємства «Науково-дослідний центр «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України, Державною інспекцією з охорони пам'яток культури в Миколаївській області, Миколаївським обласним краєзнавчим музеєм «Старофлотські казарми».

На базі музею проводиться більше 20 тематичних екскурсій різної тривалості (перелік наведено в додатках). Тривалість оглядової екскурсії – 45 хвилин, тематичних – 15-25 хвилин.

Експозиція музею містить 495 експонатів основного фонду. Стаціонарно оформлено 22 стенда, 12 вітрин, тематичні альбоми, дослідницько-пошукові матеріали експедицій, фотографії, добірки газетних статей, конкурсні пошуково-дослідницькі роботи учнів, книги, малюнки, макети.

Робота по оформленню та поповненню музейної колекції триває постійно. Основним джерелом поповнення фондів шкільного музею є передача речей із сімейних архівів жителів та гостей села Крива Балка. Ще одне джерело надходження предметів до фондів – збір матеріалів шляхом краєзнавчих та туристичних експедицій (етнографічна, археологічна складові фондів). Завдяки роботі музею учні мають можливість долучитися до процесів дослідження, вивчення та збереження історико-культурної спадщини України та рідного краю

На базі шкільного краєзнавчого музею «Джерела пам'яті» працює гурток «Юні музеєзнавці», який працює за однойменною навчальною програмою Дюді Л.Ю., Костенко Н.М.

Основні завдання програми полягають у формуванні таких компетентностей:

1). *Пізнавальна компетентність*: уміння спостерігати за навколишнім середовищем, знайомитися з пам'ятками природи, історії і культури, формувати особистісне сприйняття дослідженого матеріалу.

2). *Практична компетентність*: працювати з документацією музею; створювати умови для зберігання предметів музейного фонду; опрацьовувати архівні джерела, літературу; вести записи спогадів та розповідей свідків - очевидців історичних подій; здійснювати краєзнавчий пошук за визначеною темою; розробляти екскурсійні маршрути, готувати та проводити екскурсії різних видів; володіти культурою спілкування та мовлення; надавати першу долікарську допомогу, діяти відповідно до вимог техніки безпеки, правил дорожнього руху тощо під час екскурсій.

3). *Творча компетентність*: формування умінь узагальнювати результати своєї краєзнавчо-дослідницької роботи й презентувати їх одноліткам, жителям місцевих громад тощо; набуття досвіду підготовки та проведення екскурсій, участь в екскурсіях, експедиціях, конференціях, акціях, краєзнавчій та дослідницькій роботі.

4). *Соціальна компетентність*: здатність до співробітництва, соціальна активність, збереження та примноження предметів духовної та матеріальної культури, звичаїв, традицій українського народу, повага до людей праці; формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери (самостійність, колективізм, працелюбність, ініціативність, відповідальність, доброзичливість та інше); вміння працювати в колективі; свідоме ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих.

Для активізації інтересу дітей до роботи в музеї під час роботи гуртка використовуються такі методи:

- гра «Джерела пам'яті» у жанрі «мемо» (взято за основу гру мемо «Артефакти», розробленого Миколаївським обласним краєзнавчим музеєм «Старофлотські казарми»), до комплекту якої входить 20 пар карток, на яких зображені експонати музею та буклет з їх описом та правилами гри;

- інтерактивна мультимедійна екскурсія, яку проводять незвичні екскурсоводи: професор Всезнайко, помічник професора Питайлик, хробачок Архіваріус та брати Чомучкіни;

- музична екскурсія, на основі ритмічної структури оригінального тексту оглядової екскурсії;

- пошуково-дослідницька діяльність гуртківців.

Гурток та шкільний музей «Джерела пам'яті» зорієнтовані на такі напрями діяльності: пошуково-дослідницький, експозиційний, екскурсійний, культурно-масовий (заходи), зокрема:

- екскурсії, походи, експедиції;

- масові заходи, присвячені пам'ятним датам в історії українського народу, вікторини, зустрічі з учасниками й свідками історичних подій, краєзнавчі ігри, квести, шкільні конференції, лекції, поїздки до музеїв м. Миколаєва;

- робота історико-краєзнавчого гуртка, створення презентацій, відеофільмів;

- робота з документальними матеріалами архівів, підготовка доповідей, запис спогадів, написання наукових робіт.

Провідною формою організації культурно - освітньої діяльності музею «Джерела пам'яті» є екскурсія із заздальгідь запланованої теми за визначеним маршрутом (додаток 1). Але в своїй роботі ми застосовуємо й інші форми навчання:

- заняття, що проводяться безпосередньо в музеї (екскурсія за змістом експозиції, урок і самостійна робота учнів у експозиції);

- навчальні заняття поза межами музею - у класі, з демонструванням окремих музейних колекцій, експонатів в якості історичного джерела .

Так, наприклад, зустріч з новим предметом «історія» для п'ятикласників починається з музею. Розповідь вчителя про історичні джерела підкріплюється побаченими в музеї знаряддями праці первісних людей, а також макетами, зробленими вихованцями гуртка. Все це разом справляє на дітей дійсно

незабутнє враження.

У викладанні свого предмета, автор досвіду, користується таким методом не один рік і доводить, що матеріали музею мають унікальний науковий потенціал для розширення кругозору дитини, виховання національної свідомості, почуття патріотизму, гордість за свою малу батьківщину. (Додаток 2)

Вихованці, які працюють на базі музею - активні учасники краєзнавчих конференцій обласного та Всеукраїнського рівнів, вони сприяють пропагуванню знань про музей. В обласних конкурсах юних екскурсоводів 2016-2019 рр («Музейна скарбниця Миколаївщини», «Музейні перлини Миколаївщини») вихованці щорічно посідають призові місця (додаток 3)

Крім того, робота музею висвітлюється в засобах масової інформації, зокрема, районній газеті «Маяк», Інтернет-виданні «Новости-N», сайті методичного кабінету райво Миколаївського району та сайті школи. Дописувачами до засобів масової інформації також є вихованці гуртка, що дозволяє проявити свою активну життєву позицію.

Інформація про шкільний краєзнавчий музей також розміщено на картографічному сервісі Google Maps, де з ініціативи Музею історії МОЦНПВТК УМ стартував проект «Музей на карті області».

РОЗДІЛ III. ДОСВІД ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ НА БАЗІ ГУРТКА

Дитяча літня археологічна школа. з 2017 року в селі Крива Балка Миколаївського району працює дитяча літня археологічна школа, учасниками якої є вихованці гуртка «Юні музеєзнавці», Кривобалківської загальноосвітньої школи I-III ступенів Веснянської сільської ради, шкіл м. Миколаєва, вихованці гуртків МОЦНПВТКУМ та студенти МНУ ім. В.О.Сухомлинського.

Розташування села в районі основних поселень сабатинівської культури дало можливість учасникам експедиції зробити припущення, що об'єкт біля урочища Бондаревського належить до поселень епохи пізньої бронзи сабатинівської культури, що і було підтверджено археологами ДЮПК в Миколаївській області, які також виявили стародавнє поселення Крива Балка I.

У серпні 2017 року було проведено першу археологічну розвідку поселення сабатинівської культури – Крива Балка-I Миколаївського району у рамках літньої польової археологічної школи під керівництвом м.н.с. Миколаївського національного історико-археологічного заповідника «Ольвія» Смирнова О.І. та методиста МОЦТКЕУМ, м.н.с. Миколаївського національного історико-археологічного заповідника «Ольвія» Бондаренко Д.В.

Під час робіт було проведено збір підйомного матеріалу та закладено розвідувальні шурфи. Отриманий археологічний матеріал підтвердив, що даний об'єкт належав до епохи сабатинівської культури. Основу матеріальних знахідок склали уламки керамічного посуду й відходи косторізного виробництва: це свідчить, що у господарстві мешканці Кривої Балки-1 використовували ліпний посуд. Він застосовувався і для приготування, і для вживання їжі. Більш парадний посуд оздоблювався світлим ангобом, розчесами пучків трави, наліпними вальками.

Значна кількість кісток тварин, виявлених під час розкопки, ймовірно належать дрібній рогатій худобі. Було знайдено й кістки великої рогатої

худоби, яка, як правило, використовувалася, в землеробстві в якості тягової сили.

При проведенні археологічної розвідки на околицях с. Крива Балка в 2017 році була відкрито, а в 2018 році частково досліджено нову дуже цікаву пам'ятку археології біля виходу Бондаревських джерел, яка являє собою кам'яну вимостку, споруджену, ймовірно, з метою зручного пересування біля джерела. На основі вивчення супроводжуючого матеріалу нам вдалося датувати її спорудження третьою чвертю VI ст. до н.е. *Таким чином, на сьогодні, Бондаревські джерела – найпівнічніша давньогрецька пам'ятка в регіоні. Вірогідно, до цієї широти доходила і зона контролю Ольвійського полісу.*

За два роки дослідження Бондаревських джерел було знайдено та вивчено 3544 артефакти та 180 кісток тварин. Матеріал з культурного шару та демонтажу вимостки вибирався і вивчався окремо.

У 2019 році робота школи була зосереджена на дослідженні та розкопках Бондаревських джерел, аж до повного розкриття об'єкту.

В перспективі планується консервація та музеєфікація дослідженої ділянки. Кам'яну вимостку буде відновлено на піщаній подушці з аутентичного матеріалу на основі польових креслень з точністю так, як вона була зафіксована на момент розкриття.

Краєзнавчі експедиції. У 2018 році вихованці гуртка «Юні музеєзнавці» здійснили спробу комплексного аналізу хатньо-господарського будівництва під час польових краєзнавчих досліджень в селі Подимове Миколаївського району Миколаївської області; систематизували та опрацювали на практиці методики фіксації житлово-господарських модулів під час польових краєзнавчих досліджень та описали деякі специфічні риси у техніці будування житла з метою збереження архітектурної історії конкретного населеного пункту. У ході експедиції було зібрано матеріали (зразки черепиці різних років, виготовлені на заводі «Петрівка»), креслення, які поповнили експозицію шкільного краєзнавчого музею «Джерела пам'яті».

У серпні 2020 року вихованці гуртка провели краєзнавчу експедицію за маршрутом Крива Балка – Петрівка - Зелений Яр - Кринички- Новогригорівка (Чубівка) - Петрово-Солониха - Кір'яківка - Крива Балка. Під час якої було знайдено артефакти (зразки черепиці різних років заводу «Петрівка») також поповнили колекцію музею зразками «марсельської» черепиці. Всього ми маємо 19 зразків черепиці з клеймом заводу «Петрівка» російською та французькою мовами, 2 зразки черепиці заводу «Зульц» з клеймом німецькою мовою та зразки черепиці заводів-імпортерів.

Популяризація результатів. Матеріали досліджень останніх років було використано вихованцями гуртка - Лиско Денисом під час підготовки до захисту робіт на:

- I Всеукраїнській етнологічній конференції в м.Косів Івано-Франківської області в листопаді 2019;

- III Всеукраїнському конкурсі юних екскурсоводів в м. Тернопіль в березні 2019 року;

- I Всеукраїнській наукової-практичної археологічної конференції «Археологіум - 2018» в м. Харків.

- на II Всеукраїнському конкурсі юних екскурсоводів в м. Чернігів в березні 2018 року (Бобрицька Анна);

- XI Всеукраїнській краєзнавчій конференції учнівської молоді «Мій рідний край, моя земля очима сучасників» в м. Миколаїв в листопаді 2020 року (Луценко Тетяною, Бардіною Дариною) ;

- обласній краєзнавчій конференції учнівської молоді «Дослідження та дослідники нашого краю» в м. Миколаїв, лютий 2021 (Голтуренко Владислава)

Дослідницькі роботи за матеріалами експедицій стали переможцями і призерами на Всеукраїнському конкурсі пошуково-дослідницьких робіт «Моя Батьківщина – Україна»:

1. «Застосування керамічної черепиці: традиція перевірена часом

(на прикладі музейної колекції зразків черепиці, знайдених в Миколаївському районі)» - III м. Всеукраїнський етап (2019 рік)

«Архітектурні традиції півдня України: спроба комплексного аналізу

хатньо-господарського будівництва під час польових краєзнавчих досліджень в селі Подимове Миколаївського району Миколаївської області» - III м. Всеукраїнський етап (2018 рік)

2. «Бондаревські джерела – найпівнічніша давньогрецька пам'ятка

Ольвійської хори» («дорослі» відкриття дитячої археологічної школи) - I м. Всеукраїнський етап (2018 рік)

Керівник та вихованці гуртка, учасники археологічної школи мають друковані роботи:

- Запорожець Дмитро Курган поблизу с. Крива Балка Миколаївського району Миколаївської області (до проблеми руйнації пам'яток археології) // Матеріали наукової-практичної археологічної конференції «Археологіум» Харків, 2018

- Лиско Денис Археологічні дослідження поселення доби пізньої бронзи Крива Балка–I Миколаївського району Миколаївської області // Збірник статей до VIII Всеукраїнської краєзнавчої конференції учнівської молоді «Мій край, моя земля очима сучасників» - Миколаїв, 2017.- 192 с.

- Смирнов О, Бондаренко Д., Запорожець О. Розвідки в Бондарівському урочищі Археологічні дослідження в Україні 2017 р.- Київ: ІА НАН України, 2019 - с.172-173

ВИСНОВКИ

Отже, в роботі шкільного музею «Джерела пам'яті» ми намагаємось поєднувати, як традиційні методи і форми освітньої діяльності, так і активне впровадження інноваційних. Наприклад, методика проведення традиційної екскурсії суттєво збагачується за рахунок уведення елементів дискусії, діалогу, міркувань і пояснень. Для емоційного сприйняття використовуємо особливі образно-емоційні прийоми: занурення в минуле, емпатію, театралізацію, драматургію, персоніфікацію, рольові ігри. При організації екскурсії подібним чином екскурсант одержує можливість виступати не в ролі пасивного споглядача й споживача інформації, не як об'єкт виховного впливу, а як рівноправний співрозмовник, активний учасник діалогу, у ході якого відбувається його самонавчання й саморозвиток, включаються механізми творчої, внутрішньої активності. [4]

Ефективними в роботі з дітьми є наочні методи музейної педагогіки :

- демонстрація (ознайомлення дітей з експонатами від цілісного сприйняття предмета до розгляду його окремих властивостей)
- ілюстрація (відбувається за допомогою світлин, плакатів, репродукцій, малюнків, різноманітних схем тощо)
- пояснювально-ілюстративний (ілюстрування фактичного матеріалу допомагає пояснити пояснення з особистим досвідом дитини)
- театралізований квест (має форму гри,, що пробуджує уяву дітей, вчить взаємодіяти в команді при вирішенні складних задач.

Вихованці також виступають у ролі екскурсоводів по залах музею, де під керівництвом керівника вчать використовувати в проведенні екскурсій такі прийоми: показу, коментування, руху, реконструкції, локалізації дій, порівняння, цитування тощо.

Отже, використання музейних фондів в роботі гуртка є надзвичайно потужною мотиваційною силою засвоєння нових знань, організації науково-дослідницької роботи дітей та шкільної молоді. Адже екскурсія до музею змушує дитячу свідомість уявити, переосмислити та краще зрозуміти

історичний матеріал. Підсумовуючи вище сказане, можемо зробити висновки, що використання елементів музейної педагогіки дозволяє:

- підвищити інтерес вихованців до навчання;
- урізноманітнити форми і методи освітньої роботи;
- посилити міжпредметні зв'язки;
- використовувати нестандартні види занять;
- підвищувати загальний рівень культури учнів та впливати на формування їх свідомого ставлення до культурної спадщини людства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Валенкевич О. В. Становлення та розвиток музейної педагогіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/19767/1/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%D0%9E.pdf> – Заголовок з екрану
2. Гончарук Т. Що таке музейна педагогіка. Досвід Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gurt.org.ua/blogs/%D0%A2%D0%B5%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%B0%20%D0%93%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%80%D1%83%D0%BA/1300/> – Заголовок з екрану
3. Москаленко О. Використання елементів музейної педагогіки в навчально-виховній роботі загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3407/1/O_Moskalenko_KK_1-2_UKKUBG.pdf – Заголовок з екрану
4. Мартем'янова. Н.С. До питання про умови особистісно-орієнтованої, розвиваючої освіти у музейному середовищі [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference/2012/article.html?n=20> – Заголовок з екрану
5. Щербак Д. Становлення та розвиток музейної педагогіки в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Acer/Downloads/OD_2009_1_28.pdf – Заголовок з екрану

ДОДАТКИ

Додаток 1

Тематична екскурсія «Легенди малої батьківщини»

Мета: (для екскурсоводів) *формувати* навички самостійної системно-аналітичної діяльності з різними джерелами інформації;

орієнтувати учнів на вибір професії – історика-дослідника, археолога, музейного працівника;

(для слухачів) *розширити знання* учнів про природні, археологічні, краєзнавчі пам'ятки, населених пунктів Крива Балка, Половинки, Подимове;

виховувати повагу до історії своєї малої батьківщини, почуття гордості за своє селище і його жителів; зберегти народну пам'ять про мікротопоніми та назви населених пунктів півдня Миколаївського району.

Аудиторія: учні та гості Кривобалківської ЗОШ I-III ст.

1 екскурсовод Доброго дня, шановні гості! Вас вітають юні екскурсоводи краєзнавчого музею Кривобалківської ЗОШ. Музей «Джерела пам'яті» має краєзнавчу та етнографічну експозиції, які розміщені в двох кімнатах.

Наша екскурсія присвячена легендам нашої малої Батьківщини. Перша частина розповіді стосуватиметься легенд про мікротопоніми, адже досить часто ми не знаємо справжньої історії походження назв населених пунктів у яких ми живемо, або які мають для нас вагоме значення. У кращому випадку відома одна маленька легенда, яка навіть не розкриває усієї історичної правди.

І тому на наше покоління покладено важливе завдання – зберегти історичну пам'ять свого народу, втілену у назвах населених пунктів.

І почати ми хотіли би із найстарішої легенди – легенди про Бондаревські джерела.

.....

2 екскурсивод

Походження БОНДАРЄВСЬКИХ ДЖЕРЕЛ

... Давним-давно, коли люди ще поклонялися іншим богам, на місці джерела була річка, невелика й немаленька, і плавали по ній люди на плотах і саморобних човнах. Називалася ця річка Корениха. І була вона найстарішою серед річок. На її берегах жили люди, які вміло виробляли з металу потрібні для життя речі, але не хотіли піклуватися про оточуючу природу. Не звертали увагу і на те, що річка мілішала, питна вода ставала гіркою. А одного разу, з неба впав вогонь і висувив Корениху. Схаменулися люди, почали плакати діти, – усі відчували спрагу, але було вже пізно. Покинули ті люди свою землю, не забравши із собою своє майно. Подув вітер і захопив усе під товстим шаром ґрунту, залишивши лише невеликий спогад – маленьке джерельце .

Ця вигадана кимось легенда, повертає нас на тисячі років назад, в час, коли в XIII–IX ст. до н.е. на землі, неподалік теперішнього села Крива Балка Миколаївського району набирала свій розквіт сабатинівська культура...

В пізній період епохи бронзи степи Північного Причорномор'я від Дніпра до гирла Дунаю, неширока смуга Лівобережжя від низовин Дніпра до Приазов'я, а також Крим, окрім гірської частини, були заселені племенами сабатинівської культури.

Кераміка представлена повсякденним (кухонним) та парадним посудом. Окремі зразки такого посуду представлені в експозиції нашої краєзнавчої кімнати. Для кухонного посуду характерні великі бочковидні посудини з валіком під вінчиком, глечики з роздутим тулубом, сковорідки. Столовий посуд тонкостінний. Серед форм: чаши, дворучні вази, черпаки. Поширений рельєфний орнамент, валіки, вушка, ручки. На території сабатинівської культури знайдено велику кількість майстерень, безліч скарбів металевих виробів та ливарних форм, а також окремих бронзових речей. Все це свідчить про існування місцевого високорозвиненого металургійного виробництва.

Ці племена були також однією з високорозвинених землеробських культур півдня України.

Розташування села в районі основних поселень сабатинівської культури дало можливість учням школи, членам краєзнавчого гуртка зробити припущення, що об'єкт біля урочища Бондарєвського належить до поселень епохи пізньої бронзи сабатинівської культури, що і було підтверджено у 2001 році археологами з Державної інспекції по охороні пам'яток культури в Миколаївській області.

Період бронзи в нашій експозиції широко представлений такими пам'ятками: зернотерки, кам'яні кулі для вичинки шкіри, кремнієві ножі, бронзовий ніж, металеві проколки, пряслиця, робоча сокира скіфської доби.

3 екскурсивод

Але чому ж джерело стало Бондарєвським?

Походження назви «БОНДАРЄВСЬКІ ДЖЕРЕЛА»

У 20-х – 30-х рр. XX ст. джерела наповнювали життєдайною силою чудовий фруктовий сад. Неподалік були розташовані кошари з чималою отарою овець місцевого колгоспу. Хазяйнував там шанований у Кривій Балці чабан Петро Бондарєвський. Коли розпочалася Велика Вітчизняна війна худобу вирішено було відігнати далі в тил. Під час

переходу потрапили під бомбардування. Петро Бондаревський загинув. А цю місцевість стали називати Бондаревською балкою.

Давно це було...

В нашім краї

На схилах, де цвіте чебрець,

Веселий Бондар день при дні

Отару пас сільських овець.

За щире серце й добру вдачу

Любили люди всі його,

І в пам'ять про такого пастуха

Назвали Бондаревським джерело...

Кришталь прозорої води

Чарує всіх нас і донині,

Бо Бондаревське джерело –

Частина раю на Україні.

4 екскурсивод

А ми продовжуємо нашу розповідь.

На півдні Миколаївського району, якраз на трасі Миколаїв – Одеса розташовані три невеличкі і, на перший погляд, непримітні села: Половинки, Карлівка і Петрівка. Багато років тому, ці села були пов'язані не лише розташуванням на карті України, але і однією родиною, яка володіла тутешніми землями. Половинки тоді носили назву Ламбертове (на честь голови родини, графа, генерала від кавалерії, сенатора Карла Йосиповича де Ламберта), а Карлівка та Петрівка отримали свої імена на честь його синів – Карла Карловича та Петра Карловича.

Назва села Половинки вже давно і надійно закріпилася за цим невеличким селом, яке розташоване на трасі Миколаїв - Одеса, на півдорозі між Херсоном і Одесою.

За народними переказами мої односельці знають, що коли в 1861 році цар кріпакам волю дав, збиралися вони ватагами та йшли на південь України на роботу найматися. Простягався їх шлях з Херсону на Одесу (так в нашому селі Одесу називали). Для відпочинку або ночівлі майбутні заробітчани мусили десь зупинитися. Таким місцем найчастіше були наші Половинки. А назвали їх так тому, що розташовані були рівно на півдорозі від Херсону до Одеси.

Заснував цей населений пункт командир кавалерійського корпусу, герой війни 1812 року граф Карл Йосипович де Ламберт, придбавши 24 січня 1817 року 12 тисяч десятин землі у княгині Варвари Василівни Голіциної разом із садибою в селі Варварівка.

Карл Йосипович де Ламберт був одним з самих видатних генералів кавалерії епохи Олександра I та поєднував в собі «личную храбрость, большую распорядительность, находчивость, энергию, смелость действий и верный стратегический глазомер». Так писав про Карла Йосиповича де Ламберта історик Залеський. Красень у молоді роки, «версальський царедворець», у спілкуванні з людьми був дуже ввічливий, простий, щедрий; його полюбляли не тільки солдати, але й селяни, якими він володів.

Родина Ламбертів відповідала за й за поштову дорогу на шляху до Одеси, тому заснований населений пункт отримав назву Ламбертове.

За даними «Списку населених місць Херсонської губернії», виданого Губернським статистичним комітетом у м. Херсоні в 1896 р., тут вже було облаштовано поштову станцію (Ламбертовська каз. кінно-поштова станція (Карловская). Свого часу ця поштова станція була важливою ланкою диліжансного зв'язку півдня. У 1916 році тут мешкало 29 чоловік.

У колекції шкільного музею є печатки, гудзики з мундирів поштових службовців сер. XIX ст., металеві набійки на чоботи, дзвіночки з кінської зброї, що імовірно підтверджують факт діяльності поштової станції Ламбертівська в період сер. XIX ст.

Період кінця XVIII – поч. XX ст. представлений в нашій експозиції також фрагментами парцеляного посуду, столових приборів, колекцією натільних хрестиків, паперових грошей та монет доби російської імперії, листівками датованими 1914-1918 роками, зразками фрагментів військової зброї (а саме револьвера і гвинтівки Мосіна,) та солдатської амуніції (запальнички періоду I Св. Війни, поясна пряжка з гербом російської імперії, гудзики, чоботи).

1 екскурсовод

В 1901 році спадкоємці Ламберта продають землі між хутором Карлівка та селом Петрівка, які мають родовища глини промисловцю І.Є.Лезевицю. У 1899-1900 рр. він будує там черепично-цегляний завод «Петрівка». І.Є.Лезевиця – В.А.Мааса. Черепиця, що була знайдена на території с. Половинки, представлена в нашій експозиції. Черепиця прямокутна, розміром 25x42 см. На внутрішній частині зображений хрест, французькою мовою написано: «Marseille St Henry». Незважаючи на чітку вказівку – Марсель – миколаївська дослідниця Наталя Рудакова припускає, що черепиця була зроблена за зразком марсельської на заводі барона В. Мааса, в с. Петрівка, недалеко від Варварівки, на колишніх землях графа А.К. Ламберта. Випускалася цегла і черепиця відмінної якості, глазурована. Вартість її була нижчою, ніж у імпортової, а якість – вище (40 рублів проти 46 за тисячу). Вона користувалася великим попитом у селян і німців – колоністів. У 1910 році на Всеросійській промисловій виставці завод «Петрівка» отримав Золоту медаль. Власником залишався барон В.А. Маас

915 десятин землі Варварівського маєтку онук Карла Ламберта продає барону О.О. Рено, а хутори Карловка, Зелений Яр – дружині корнета баронесі Ользі Аскольдівні Рено.

І саме із родиною Рено тісно пов'язана історія нашого села.

.....

5 екскурсовод

Наше село Крива Балка колись було землеволодіннями Олександра Олександровича Рено, представника четвертого покоління родини французьких емігрантів, яка бере свій початок від засновника династії, успішного комерсанта Жанна П'єра Рено..

Четверте покоління баронів Рено представлено двома братами: Михайлом Олександровичем і Олександром Олександровичем.

Михайло Олександрович був людиною публічною – Головуючий дворянства Одеського повіту, голова дворянської опіки, меценат, депутат III Державної Думи російської імперії. Сім'я Михайла Олександровича була близько знайома з родиною М.М. Аркаса. У Михайла Олександровича і Миколи Миколайовича було багато спільного. Обидва стали військовими за вибором і наполяганням батьків. Обидва були шанувальниками мистецтва: літератури, музики, театру і розвивали цю сторону культурного життя Миколаєва. М.М. Аркас обіймав високі державні посади в 80-90 роки XIX і на початку XX століть. Члени сім'ї Рено підтримували М.М. Аркаса в його загальнодержавницькій та просвітницькій діяльності, надавали благодійницьку підтримку його проектам. М.А. Рено був гостем М.М. Аркаса на його яхті «Олеся».

Олександр Олександрович Рено був одним із піонерів автомобільного спорту на Півдні України, членом Одеського автомобільного товариства і брав активну участь у перегонах та автопробігах. Завдяки його турботам в 1909 році в Миколаєві було відкрито регулярне автомобільне сполучення. Популяризуючи автомобіль, як зручний швидкісний засіб пересування, він «надихнув» заможних миколаївців на придбання власних автомобілів. Так, вже в 1914 році на вулицях старого міста можна було зустріти автомобілі фірм «Вульзлей», «Бенц», «Берліе», «Мерседес»...

Ще одним нагадуванням про барона Рено сьогодні можуть слугувати дві статуї Сатира та Німфи (з семи французьких статуй із колишньої дачі О.О.Рено, доля п'яти з них, на жаль, невідома). Зараз вони прикрашають театральний сад біля Російського академічного драматичного театру на вулиці Адміральській.

У місті Николаєві О.О. Рено та його родичі мали два будинки, дачу (на місці нинішньої бази спортивного товариства «Динамо»), готель, магазин, театр «Ілюзіон». Николаївські газети 1909 року так рекламували ці заклади: «...в городе Николаеве на пересечении улиц Католической (теперешней Адмирала Макарова) и Немецкой (теперь Фалеевской) под № 17 была гостиница, принадлежавшая землевладельцу А.А.Рено. В ней был 41 номер стоимостью от 75 копеек до 3 рублей 50 копеек в сутки. При гостинице «Рено» был сад и ресторан, в котором можно было отобедать из 3 блюд и чашечки кофе за 50 копеек. Обед же из 5 блюд, вина и кофе стоил 1 рубль 25 копеек. Прислуга с постояльцами могла общаться на французском и немецком языках.

В 1909 году Николаевцы могли посетить театр-иллюзион г-на Рено на углу Соборной и Спасской, где демонстрировались картины «Мертвые души» из комедии Гоголя, а акробаты m-lle Кетти и m-г Гобертс легко исполняли свои номера».

Ці, простої архітектури будівлі, збереглися і зараз. але боляче дивитись на ці пам'ятки архітектури, у такому занедбаному стані вони знаходяться. Міські вандали не роблять винятків, а тому і будинки, і готель «прикрашені» позбавленими сенсу графіті.

.....

6 екскурсивод

Але ще барона О. О. Рено історики спортивного руху в старій Одесі знають як одного з його організаторів та блискучого спортсмена, що досягав перемог на міжнародних змаганнях ще до першої світової війни. Олександр Олександрович – член Одеського автомобільного товариства, представник автомобільної фірми «Берліє», учасник Імператорських автоперегонів.

Він був також членом Николаївського яхт-клубу з 1891 р. Морський офіцер у відставці, чудовий яхтмен, організатор та учасник вітрильних перегонів Николаїв – Одеса 8 вересня 1907 р. Вітрильні перегони здійснював на власному шлюпі «Боб» (гоночна яхта), побудованому в Гамбурзі майстром Максом Орцом у 1906 році.

О.О.Рено був у числі організаторів та учасником перегонів Николаїв-Одеса, що відбулася 8 вересня 1907 року. «Одеські Новини» № 7326 за вівторок, 11 (23) вересня 1907 року, ось що тоді писали: «За місяць до початку перегонів приймалася передплата і поширювалися умови пам'ятної гонки в магазинах фірм міста Одеси, в числі яких був і магазин «Барона О. Рено» (Олександрівська площа).» У гонці брало участь більше 30 машин і лише два автомобілі вищого 4-го класу - пана Рено і Юрійовича (перший - 45, другий – 24 кінських сил), які подолали дистанцію близько 240 верст з міста Одеси в місто Николаїв і назад. Прибувши до Варварівки кожен учасник зупинявся обов'язково на 45 хвилин для відпочинку, огляду машин і поповнення запасів бензину і води. Передплатна платня для цієї категорії учасників склала 50 руб.

В кінці березня 1910 року Николаїв облетіла новина: потерпів аварію автомобіль барона О.О.Рено. Драма на херсонській дорозі під Копанями завершилася для нього та його повіреного Драцкого і шофера серйозними травмами. «На фургоні всі постраждали були доставлені в міську лікарню, де лікарі Кранцфельд і Тімен надали медичну допомогу». Селяни ж, в чій підводи на повному ходу (45 км на годину) врізався автомобіль, відбулися легким переляком. З них ніхто не постраждав. А ось автомобіль, за кермом якого був сам барон, «перетворився на друзки» і був кинутий в степу.

На Николаївщині ця подія викликала великий резонанс і в подробицях висвітлювалася на сторінках місцевих видань. Оговтавшись після аварії, у вересні 1912 року на своєму «Берліє» барон Олександр Рено вже бере участь у Кримському пробігу за призи Імператорського Російського автомобільного товариства...

.....

7 екскурсовод

А зараз шановні гості ласкаво просимо до нашої Світлиці.

Вишитий рушник в Україні посідає особливе місце. Рушник завжди був і є неодмінним атрибутом народного побуту, весільної обрядовості, він застосовується як традиційна окраса житла. Важливі події в житті народу ніколи не обходилися без рушників. Мабуть у всьому декоративному мистецтві немає іншої такої речі, яка концентрувала б у собі стільки різноманітних символічних значень. У вишивці рушників знайшли відображення орнаменти, пов'язані з образами добра, краси, захисту від усього злого на землі.

Рушники — це символ України, відбиття культурної пам'яті народу, в їх узорах збереглися прадавні магічні знаки, образи «дерева життя», символіка червоного та чорного кольорів.

Вишиті рушники, як люди – у кожного своя історія. Іноді, переглядаючи їх, ми й не підозрюємо, скільки цікавого та повчального вони приховують

У красзнавчому музеї Кривобалківської школи почесне місце займають два вишиті рушники, подаровані учителем В.Т.Харьковою.-Неручевою. Традиційно в кожній українській сім'ї вишивався свій сімейний, родинний рушник. На ньому ніби розквітали букети квітів, виростаючи з горщика, буяли «дерева життя». Такого оберега мала і родина Орлових – Неручевих.

Рушник вишито на білому полотні болгарським хрестом.

Центральний фрагмент – вази з квітами у вигляді *дерева життя*. У традиційному українському рукодільництві, зокрема у вишивці, цей символ прийшов ще з язичницьких часів та утверджував цілком конкретні реалії — охорону й продовження родинного вогнища. Основним елементом Дерева життя є *троянди* що символізують любов, кохання (у християнстві - квітка раю),

Нижче – орнамент з кетягів калини та калинових листочків, що є символом краси, кохання, символом України, *цвіт вишні*, як символ материнської любові.

Між цими орнаментами вишито вислів старослов'янською мовою: "Бедность не порок, богатство не на век. 1913 год". Вишивку виконано червоним та чорним кольорами.

На Україні лиш жінки

Так вишивають рушники,

Всім добрим людям на добро.

З віків у рушниках село.

У сім'ї Неручевих стало традицією в день весілля донькам дарувати саме цей рушник, у Валентини Трохимівни. два сини вже одружені. Вони щасливі й закохані. Валентина Трохимівна благословила своїх дітей рушником своєї бабусі Ярини. Але, щоб не порушувати традицію, подарувала його шкільному музею.

І ось що цікаво. Переконалися у силі цієї диво вишивки старшокласниці нашої школи. Їх до себе манить рушник, вишитий у 1913 році нареченою Яриною. Ніхто не знає, звідки пішло таке повір'я, але говорять, що у дівчини, яка доторкнеться до рушника і відчує на долоні тепло, буде вдалий, щасливий шлюб. Можливо саме через це біля експонату збираються дівчата і непомітно торкаються рушника рукою...

А, можливо, це сам рушник, мов чарівник, не втратив своєї сили.

Адже, кохання – безсмертне почуття, а на благополуччі родини тримається земне життя...

1 екскурсовод

На цьому наша екскурсія добігає кінця, і на завершення хотілося б додати, що історія – це безперервний процес, час людині не підвладний. З кожним днем все менше і менше залишається у народній пам'яті знань про свій край, свою історію. Людство поступово

втрачає своє коріння. Звісно, цей процес неможливо зупинити, проте ми мусимо зробити якомога більше, аби хоча б сповільнити його. Занадто багато уже втрачено, дійсність стала міфом, і той міф уже майже забуто. І тому ми сподіваємося, що проведена робота може стати корисною людям, які хочуть долучитися до історії свого краю (тим більше, що ця історія настільки цікава!).

Нехай зроблено небагато, але ми маємо надію, що збережеться у народній пам'яті історія про відважного чабана Петра Бондаревського, про героя війни 1812 року графа де Ламберта, про баронів Рено які своїми ділами прославляли свій рід і свою Вітчизну, та про були прикладом для наслідування. Перший крок зроблено, а отже є надія на відродження історичної пам'яті народу.

Додаток 2

Розробка заняття гуртка «Юні екскурсоводи» (1 семестр, 13-15 років)

Тема: Меценати Рено. Невідоме про відомих

Мета: *поглибити*, розширити знання учнів з історії нашого краю II пол. XIX ст., допомогти учням зрозуміти місце і роль меценатства в житті українського суспільства II пол. XIX ст., ознайомити учнів з різними сферами діяльності представників четвертого покоління баронів Рено;

розвивати творчі здібності учнів, уміння давати характеристику історичним діячам, визначати їх роль і місце в історичному процесі, аргументувати свої відповіді, працювати з текстом, робити висновки;

виховувати інтерес до історії та повагу до минулого українського народу

Обладнання: картки із клейкими кружальцями – стікерами, тексти доповідей для інтерактивної лекції на кожного учня, проектор, мультимедійна дошка, портрет М.О. Рено, фото, які ілюструють життя та діяльність братів Рено, картки з висловлюваннями про меценатство та меценатів, презентація (додається)

Тип заняття: Вивчення та засвоєння нових знань

Хід заняття

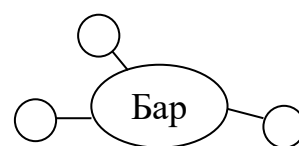
I. Організаційний момент

Привітання з учнями

II. Актуалізація опорних знань

Слово керівника гуртка: Більшість учнів нашої школи і ви теж знають баронів Рено, як власників земель, на яких було утворено наше село Крива Балка, і мало знають про інші аспекти їх життя, їхні досягнення. Тому я пропоную на нашому занятті більш детально познайомитись з біографією братів М.О. Рено та О.О. Рено і скласти про їх життя власну думку, можливо замислитись над ставленням до свого життя.

Метод «Асоціативний куц»» «Що я знаю про...»

III. Повідомлення теми, мети й завдань уроку. Мотивація

Керівник гуртка: А зараз заповніть графу «Знаю» у таблицях, що лежать на ваших столах.

Метод «Знаємо – Хочемо дізнатись - Дізналися» (Робота з таблицями, виступи учнів, визначення початкового рівня знань про життя братів Рено, меценатство)

Знаю	Хочу дізнатись	Дізнався

Слово вчителя: У нас відкривається унікальна можливість замислитись над тим, що б ви хотіли дізнатись про М.О. Рено та О.О. Рено, а тому запишіть свої питання у таблицях у графі «Хочу дізнатись» (учні обговорюють в парах і озвучують по два найцікавіших запитання від кожної пари. Так формується коло питань для вивчення запропонованої теми)

IV. Сприйняття й усвідомлення навчального матеріалу

Метод «Інтерактивна лекція»

Керівник гуртка: А зараз я пропоную вам заслухати доповіді, які ваші товариші приготували для цього заняття гуртка. Сьогодні вони виступлять у трохи незвичній для себе ролі – ролі викладача.

(Пояснюю суть роботи учнів під час виступу доповідачів – використання прийому «кружальця». «Кружальця на ключових положеннях» – це картки із клейкими кружальцями (стікери), які заздалегідь приготовані вчителем для кожного учня. Під час доповіді прошу учнів переглянути роздані лекції та приклеїти кружки над ключовими положеннями. По завершенню доповіді прошу їх повернутися до свого сусіда й поділитися результатами своєї роботи. Як альтернативу, кружальця можна замінити фломастерами, якими підкреслюють найважливіші думки в тексті.)

Виступ першого доповідача Доповідь на тему «... і будуть люди на землі». (Шмідт Вікторія, переможець Всеукраїнського етапу XII Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості, присвяченого Шевченківським дням) (Додаток 1)

Керівник гуртка: Якою є ваша оцінка меценатства як явища? (Робота з картками, на яких записані протилежні висловлювання про меценатство та благодійництво.) (Додаток 2)

Метод «Ток-Вок» «Розмова під час прогулянки (Ток-Вок - від англ. Talk-Walk)»

(даю учням питання до вирішення. Пропоную їм прогулятися в парах та обговорити це питання. Коли вони повернуться, даю їм кілька хвилин, щоб записати у своєму зошиті думки, які з'явилися в них після прогулянки.)

Метод «Персоніфікація історій»

Керівник гуртка: Сьогодні на заняття нашого гуртка завітали незвичайні і дуже шановні гості – представники четвертого покоління баронів Рено, брати Михайло Олександрович і Олександр Олександрович. Вони і розкажуть нам про ті аспекти їх життя, які відомі далеко не всім, а, можливо, ще й поділяться цікавими спогадами про своє життя.

Виступ «баронів Рено». (Додаток 3,4)

V. Узагальнення та систематизація знань

Керівник гуртка: А тепер давайте заповнимо останню графу таблиці «Дізнався».

VI. Рефлексія

Керівник гуртка: Ось і завершилось наше заняття, гадаю , що ніхто не залишився байдужим до сьогоднішньої теми розмови і мені здається кожен усвідомив для себе багатогранність інтересів і досягнень баронів М.О. та О.О. Рено. (Стадія рефлексії (самоаналізу). На цьому етапі використовую стратегію «Що? – Отже, що? – Що тепер?»)

Метод «Що? – Отже, що? – Що тепер?»

- Учням ставлю запитання: 1. Які знання ви сьогодні отримали? **«ЩО?»**,
2. Чому ці знання є важливими для вас? **«ОТЖЕ, ЩО?»**
3. Як ми можемо їх використати? Що ми можемо зробити? **«ЩО ТЕПЕР?»**

VII. Домашнє завдання. Написати невеличкий твір-роздум за темою заняття «Меценатство та його роль в сучасному житті».

Список використаних джерел

1. Вукіна Н.В., Дементієвська Н.П. Критичне мислення; як цього навчати.- Х.: Основа,2007.-112 с.
2. Мигович І. Соціальна робота (вступ до спеціальності). – Ужгород: Освіта, 1997. –190 с
3. Донік О.М. Благодійність в Україні (XIX – початок ХХ ст.) // Український історичний журнал. – 2005. – № 4. – С. 160-174.
4. Матяж С. Теоретичний аналіз поняття «меценатство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: lib.chdu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/3/32.pdf - Заголовок з екрану
5. Закон України “Про благодійність та благодійні організації” // Голос України. – 1997. – 15 жовтня. – С. 4-10.
6. Суровцева І. Меценатство в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Автореферат. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://disser.com.ua/contents/28503.html> - Заголовок з екрану
7. Шевченко Т. Василь Тарновський-молодший – зберігач українських народних традиції та звичаїв качанівської садиби. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kachanovka.in.ua/php/publ_02.php - Заголовок з екрану
8. Пескіна Л., Бурсова Н. Благодійність: традиції і сьогодення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufb.org.ua/sekto-blagodijnosti/privatna-blagodijnist/analitichni-materiali-privatnoi-blagodijnosti.htm?id=198> - Заголовок з екрану
9. Чередниченко Г. Барон Рено в старому місті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niknews.mk.ua/archiv/arc5.shtml?2005/27/39> - Заголовок з екрану

Додаток 1

Доповідь на тему «... і будуть люди на землі» + (презентація)

Меценатство, як складова більш широкого поняття «благодійництво», є своєрідним індикатором громадянської зрілості суспільства, ступеня його моральності, духовності та інтелекту. Завдяки діяльності меценатів здобули реалізацію численні проекти у царині мистецтва, науки, освіти, взагалі в культурі, були збережені пам'ятки історії та культури, збудовані школи, бібліотеки, читальні, музеї, надруковані книжки, споруджені пам'ятники, мали змогу творити талановиті вчені й митці.

Вивчаючи генезис даного поняття слід звернути увагу на те, що слово «меценатство» увічнило пам'ять про реальну людину, яка жила в I столітті до н.е. в Римі і носила це ім'я. Меценат (74 р. до н.е. – 8 р. н.е.) був відомим державним діячем при імператорі Октавіані Августі. Про Мецената відомо, що він був знатний і багатий, належав до стану вершників, вважався нащадком етрусських царів. Походження і стан дозволяли йому зробити видатну кар'єру в Римі. Проте, – окремий випадок у той час – «честолюбство», заздрість, недобррозичливість були йому зовсім чужі. Меценат не займав офіційних державних посад. Він вів досить незалежний спосіб життя, був прихильником епікурівської філософії. Кращі поети того часу знаходили в Меценаті уважного покровителя і захисника. Він допомагав Вергілію, Горацию, Луцію Варію Руфу, Сексту Пропорцію та іншим. Піклування про поетів зробило ім'я Мецената символом фінансової, економічної, політичної і навіть релігійної підтримки творчої і просвітницької діяльності літераторів, музикантів, архітекторів, скульпторів, художників, вчених, педагогів – тих, хто був талановитим, але не мав

фінансових засобів. Слід зазначити, що Меценат не був єдиним римлянином, що протегував мистецтву і культурі. Багаті римські громадяни вважали своїм обов'язком брати на себе витрати по задоволенню різних міських потреб, будували амфітеатри, храми. Таким чином, багатство накладало на свого власника немовби суспільну повинність служити задля загальної користі, проявляти щедрість відносно співгромадян і держави. При цьому багатий добродійник розраховував якщо не на вдячність, то в усякому разі на популярність.

В той же час, варто зазначити також те, що окремі елементи меценатської діяльності та благодійництва, звичайно, траплялися й у більш ранній час. Найбільш відомим прикладом може слугувати той факт, що при розкопках у Феспіях (Стародавня Греція) археологи знайшли кам'яну плиту, у якій йдеться про передачу великої колекції різноманітних предметів мистецтва місцевому храму. [2]

Однак саме Меценат поклав початок безкорисливому ставленню до культури, що одержало подальше, найбільш повне втілення в діяльності благодійників. По суті своїй, меценатство є складовою частиною ширшого явища суспільного життя – благодійності. Тому розкриття суті і особливостей меценатства неможливе без аналізу природи благодійності, її коріння і ролі в житті окремої людини і суспільства в цілому. Як соціальне явище, благодійність виникає в античному суспільстві, з його соціальним і майновим розшаруванням, з появою бідних, але вільних громадян, чиє тяжке становище викликало співчуття у більш заможних людей. Християнство, з його ідеологією загальної любові і людинолюбства, що зародилося, звело добродійність в норму життя, здатну забезпечити людині порятунок його душі.

Благодійність є безвідплатне діяння, спрямоване на надання допомоги нужденним. Зокрема, допомога може бути надана особисто або через державні і суспільні організації, які діють на приватні і громадські пожертви.

Термін «благодійність» деколи уживається як синонім терміна «філантропія» (людинолюбство). Останнє вельми тісно переплітається з біблійним «полюби ближнього свого, як самого себе». У сучасне поняття благодійності вкладається широкий зміст (від звичайної матеріальної допомоги до меценатства), що уособлює як високі моральні принципи, так і громадський рівень розуміння необхідності здійснення програм соціальної реабілітації тих категорій населення, які потребують підтримки. [3,с.161]

Загалом же, **благодійність** – це діяльність, завдяки якій громадські та приватні ресурси добровільно спрямовуються їхніми власниками для допомоги окремим соціально незахищеним групам людей, вирішення суспільних проблем, а також поліпшення умов громадського життя. Така підтримка надається не тільки біднякам, які живуть у злиднях, а й тим людям (громадським активістам, фахівцям, представникам творчих професій, учням і студентам) та некомерційним і неполітичним організаціям, котрі відчувають нестачу в коштах для вирішення індивідуальних, професійних культурних та суспільних завдань.[4, с.4]

Прийняття в 1997 році Закону України «Про благодійництво та благодійні організації» та розпорядження Президента України «Про сприяння благодійній діяльності в Україні» в 2000 р. дозволило окреслити специфічну форму благодійництва – меценатство. Згідно з даним законом, **меценатство** – добровільна безкорислива матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними особами набувачів благодійної допомоги.[5, с.4]

Сучасне меценатство – це складне явище одночасно соціального, економічного і культурного життя. У цілому, в основі меценатства лежить благодійна діяльність окремих осіб і, рідше, соціальних груп, що несе в собі відбиток їх смаків, пристрастей і характерів.

Види меценатства

Садибне меценатство

Цей вид меценатства можна віднести до підтримки мистецького і колекціонерського руху: саме в міських палацах і в замських родових маєтках українського панства протягом життя кількох поколінь збиралися високохудожні предмети декоративно-прикладного мистецтва, живописні полотна, скульптура, формувалися бібліотечні зібрання. Самі ж садибні комплекси представляли шедеври садово-паркового й архітектурного мистецтва,

що були створені дворянами на власних земельних володіннях. Неможливо уявити собі дворянську садибу без архітектурного комплексу, поєданого з парком. Розміри і масштабність дворянської садиби залежали, в першу чергу, від матеріальних можливостей її власників. А форму садиби, здебільшого, визначав архітектурний стиль тієї епохи в поєднанні з вподобаннями самих власників. [6]

Власники «культурних гнізд» опікувалися благодійними справами на користь народного просвітництва, розвитком наукової етнографії, колекціонуванням старожитностей, творів українського та європейського живопису, започаткуванням зібрань історичних документів, тим самим сприяючи розвитку української етнології, історіографії, музейної справи (садиби у Коровинцях В. Г. Полетики, Сварковому Марковичів, Сокиринцях Галаганів, Турівці М. А. Маркевича, Чепурівці А. І. Чепи).

Серед цієї когорти свідомих українців хотілося б виділити постать відомого мецената і фанатичного колекціонера української минувшини Василя Васильовича Тарновського-молодшого (1837-1899). Ця людина все своє свідоме життя присвятила збереженню української національної культури. Тому недивним є те, що в своєму родовому маєтку Качанівка, що на Чернігівщині, він прагнув і в певній мірі відтворив звичаї, побут і обряди українського народу, які на той час в середовищі українських дворян були вже призабуті. Для Тарновського дотримання і відродження українських традицій не було захопленням чи грою. Для нього це був спосіб самовираження і самореалізації своїх поглядів на життя. Завдяки цьому садиба Тарновських в Качанівці стала одним з небагатьох дворянських осередків національної культури. Її власники підтримували контакти з представниками української та російської науково-мистецької еліти: тут гостювали брати К. Є. та В. Є. Маковські, І. Ю. Репін, В. О. Серов, знаходили гідні умови для праці О. О. Агін, О. І. Волосков, М. І. Глинка, П. О. Куліш, Т. Г. Шевченко, В. І. Штернберг та багато інших свідомих українців – цвіт української нації XIX століття.

Говорячи про традиції і звичаї Качанівки, не можливо оминати своєю увагою славнозвісну колекцію українських старожитностей В. Тарновського-молодшого, яка була найбільшою з подібних колекцій на Лівобережжі. Її наявність, кількісний і, головне, якісний склад ще раз свідчить про національно-свідомі та духовні потреби її господаря. Чотириста речей передісторичного періоду, понад тисячу сімсот – князівської доби, вісімсот шістьдесят – часів Козаччини, серед них такі раритети, як шаблі Богдана Хмельницького та Івана Мазепи, гетьманські булави Хмельницького, Мазепи, Самойловича, Многогрішного, полковницькі перначі Павла Полуботка і Семена Палія, прапори і корогви Війська Запорозького, тогочасні ікони й оклади до них тощо.

Все це не просто експонати в колекції Тарновського, це – національні святині, котрі були зібрані власником Качанівки не для власної потреби, а для прийдешніх поколінь.

Але найбільше Василь Васильович прислужився українській культурі, дбайливо збираючи все, що належало Тарасові Шевченку або нагадувало про нього. Він робив вирізки з російських та іноземних газет і журналів з будь-якою згадкою про Великого Кобзаря, які згодом систематизував за роками і вклеював в Шевченківський альбом.

Щороку в Шевченківські дні Василь Васильович влаштовував великі поминальні обіди, на які сходилися однодумці та шанувальники поета. За свідченням сучасника Гліба Лазаревського, «...у зібранні були пашпорт, портфель, каламар, перо, мольберт, палітра, сорочка Шевченкова, китайка, якою вкрили його труну, багато малюнків – тільки Шевченкових акварелей із триста, рукописи, листи, світлини, вісім поетових погрудь, славнозвісне художнє полотно «Катерина»». [7]

Заслугою В.В.Тарновського-молодшого була постійна турбота про впорядкування могили Тараса Шевченка на Чернечій Горі. Коли поета поховали, місцеві поміщики здійняли шум, протестуючи і вказуючи на небезпеку для них від такого сусідства. Тоді Тарновський звернувся до Полтавського губернського земства, і воно зобов'язалося опікуватися могилою Шевченка. Матеріальні витрати узяв на себе Тарновський. На упорядкованій могилі він встановив великий хрест з чавунним барельєфом поета, який було відлито за ескізом-малюнком самого Василя Васильовича, що мав, крім усього іншого, і мистецькі здібності.

Художнє та «мале» меценатство

Меценатська діяльність зазвичай пов'язана з мистецтвом, культурою, просвітницькою діяльністю і є більш індивідуалізованою. Меценатом називають людину, яка надає матеріальну підтримку або повністю фінансує проведення якогось культурного проекту, мистецької акції, реставрації певного історико-культурного пам'ятника – відповідно до особистих вподобань або переконань.

Для України меценатство мало особливу вагу, адже в часи бездержавності українська культура й освіта змогли розвиватися лише завдяки меценатській підтримці.

Мистецькому колу були добре відомі імена меценатів з «провінції»: В.Дідушицький, Терещенки, Б.І.Ханенко, П.І.Харитоненко, А.Шептицький, які купували картини видатних майстрів, оплачували закордонні відрядження художників, ініціювали проведення виставок. Внаслідок особливо інтенсивного нагромадження творів живопису в найбільших містах України – Києві, Львові, Одесі, Харкові – формувалися значні мистецькі зібрання, які згодом стали основою сучасних українських художніх музеїв. Українці, як бездержавна нація, упродовж віків виробили розвинену систему так званого «малого меценатства», яка сприяла накопиченню мистецької спадщини в приватних колекціях широких верств населення (приватні колекції О.М.Алфьорова, К.М.Скаржинської, Б.Г.Філонова, І.І.Шараневича). Колекціонування творів мистецтва було стільки ж справою престижу, скільки й вигідним вкладенням капіталу. [5]

Велике значення для української культури мала меценатська діяльність цукрозаводчиків Терещенків, Смиренків, Яхненків, Бродських.

Меценатство у сфері освіти

Завдяки приватній ініціативі в сфері освіти намітилися відчутні зрушення. Прибутки закладів освіти в Україні в другій половині XIX – початку XX ст. розширилися і стали складатися з різних надходжень: від пожертвувань приватних осіб Х.Алчевської, Бродських, Г.Галагана, М.Гірша, Ф.Штейнгеля, родини Терещенків тощо, благодійних товариств (Товариства розповсюдження первісної комерційної освіти в Києві), промислових компаній, відсотків з капіталів, від земств. Промисловці, купці, іноземні компанії, які утворювали свої акціонерні товариства, виступали колективними жертводавцями тих чи інших комерційних закладів освіти, заклавши основи сучасної моделі соціальної відповідальності бізнесу. [8]

З розвитком комерційної освіти тіснішим чином був пов'язаний розвиток цукрової промисловості. При чому перевага у приватному фінансуванні відповідних навчальних закладів надавалася тим з них, які знаходилися в підпорядкуванні Міністерства фінансів. Необхідно відзначити невідповідність кількості одиничних пожертвувань на користь закладів освіти загальній статистиці (кількість початкових шкіл при фабриках була незначною, а витрати промисловців на освіту, за підрахунками сучасників, складала 63 копійки). На цьому фоні особливо виділялася діяльність київських меценатів. Н.А.Терещенко допомагав налагодити роботу Київського комерційного інституту, Жіночої торгівельної школи, друкарської школи, київських гімназій. Л.І.Бродський запровадив ливарню при ремісничому училищі ім. Цесаревича Миколая, утворив особливий капітал при Імператорському Інституті Експериментальної медицини, бактеріологічному інституті для боротьби із заразними хворобами. [5]

Ктиторство та патронат

Історія української благодійності – складова й невід'ємна частина національного минулого. Її витoki та поширення нерозривно пов'язане з прийняттям християнства (988 р.). З утвердженням нової віри та заснуванням церковної організації поширилося цілеспрямоване опікування знедолених і немічних. Релігія стала рушійною силою розвитку доброчинності, яка визнається нормою християнської моралі й утіленням чеснот справжніх її представників. У середні віки та нові часи церква й, зокрема, монастирі були центрами

соціальної допомоги знедоленим і незаможним, виконуючи основні функції: забезпечення нужденних грошима й натуральними продуктами (милостиня), лікування та навчання.

Така благодійність церкви, крім релігійних мотивів, обумовлювалася відповідними постановами. Церковний статут 996 р. покладав опіку хворих, інвалідів, жебраків та інших соціально незахищених категорій населення на духівництво, визначивши десятину на утримання монастирів, храмів та лікарень і притулків при них.

Водночас заснування благодійних закладів та опікування ними, право «подання» на будівництво церкви набуло поширення серед можновладців, заможних громадян, а згодом – братств та козацтва. [9]

Розвитку добродійності також сприяло ктиторство, коли церква будувалася на приватні кошти людини, яка відмовлялась від своїх прав на неї. За виконанням обов'язків ктиторського права слідувала церковна, а не державна влада.

В основі меценатства також лежить й такий феномен як патронат. У тлумачному словнику Володимира Даля дається визначення поняття «патрон»: «патрон – покровитель, заступник, той, хто робить благі справи». На сьогодні дослідники та науковці не можуть дійти згоди щодо місця виникнення патронату. Одні вважають, що патронат був справою благочестивих ревнителів церкви, які будували на своїх землях храми, постачаючи їм все необхідне. Якщо виходити з цього, то патронат бере початок з візантійського ктиторства. Інші вважають, що патронат в Україні походить від маєткового права часів Римської імперії, згідно з яким церква визначала приналежність земельних угідь та їх власників. Патронат – явище західноєвропейського походження (від латинської *pater* - батько).

Додаток 2

Даром получили, даром давайте. *Евангелие от Матфея, 10, 8*

Кто затыкает ухо свое от вопля бедного, тот и сам будет вопить, - и не будет услышан.
Библия - Притчи, 21, 13

Иметь и не дать иной раз хуже, чем украсть. *Мария Эбнер-Эшенбах (1830-1916), австрийская писательница*

Дионисий Младший говорил, что кормит столько софистов не потому, что восхищается ими, а для того, чтобы они восхищались им.

Плутарх. "Изречение царей и полководцев"

Буржуй - не меценат старого времени; он содержит и подкармливает искусство - но так, что оно живёт им самим, как жук в навозе.

Кароль Ижиковский (1873-1944), польский писатель и критик

Бедняк не считает великодушие богача добродетелью. *Мария Эбнер-Эшенбах*

Человек, раздающий не заработанные им деньги, великодушно расточает чужой труд.
Джордж Бернард Шоу (1856-1950), английский драматург

Додаток 3

Розповідь барона Олександра Олександровича Рено+ (презентація)

Навряд чи хто з одеситів міг зрівнятися з моїм братом, бароном М. О. Рено за переліком добрих громадських справ.

Він (Барон Михайло Олександрович Рено) народився 31 березня 1861 в Миколаєві, поруч з яким наша родина мала великий маєток Корениха (зараз – частина міста). Мій брат був православного віросповідання. Виховувався в Миколаївському Олександрівському

реальному училищі, яке закінчив у 1879. Як і наш батько, він спочатку також почав військову кар'єру. За два роки, з серпня 1880 року по липень 1881 року, Михайло Олександрович пройшов шлях від каноніра на правах однорічного добровольця до підпрапорщика. Вийшов у відставку в чині штабс-капітана, в запасі польової кінної артилерії. Ймовірно, він домігся б на військовій службі більших успіхів, ніж наш батько. Але, тим не менш, як і батько, Михайло Олександрович надавав перевагу суспільній кар'єрі перед військовою. Після свого виходу у відставку він спочатку жив у Миколаєві, на вулиці В. Морський, 18 (зараз 52)

У 90-ті роки XIX століття М.О. Рено був відомий в Миколаєві як активний громадський діяч. Він – голова наглядового комітету Миколаївського кредитного товариства, піклувальник двох гімназій: Маріїнської і Березовської. 16 вересня 1901 обраний членом комісії з благоустрою міста. Нагороджений орденом Св. Станіслава III ступеня.

Михайло Олександрович був одружений на дочці відставного контр-адмірала Ф.Ф. Артюхова – Олені Федорівні. Їхні діти: Федір – 24 вересня 1888 року народження, Михайло – 28 листопада 1892 року, Олена – 14 червня 1894 року, Тетяна – 28 грудня 1898 року. Сім'я Михайла Олександровича була близько знайома з родиною М.М. Аркаса.

У брата (Михайла Олександровича) і Миколи Миколайовича було багато спільного. Обидва стали військовими за вибором і наполяганням батьків. Обидва були шанувальниками мистецтва: літератури, музики, театру і розвивали цю сторону культурного життя Миколаєва.

Усі ми (члени сім'ї Рено) підтримували М.М. Аркаса в його загальнодержавницькій та просвітницькій діяльності, надавали благодійницьку підтримку його проектам. М.А. Рено бував гостем М.М. Аркаса на його яхті «Олеся».

Але на рубежі 1880-90 брат переїжджає до Одеси, де поринає в її суспільне життя. Так, у 1891 р. барон Михайло Рено – гласний Одеського повітового земського зібрання, член кошторисної комісії. Спочатку у нього навіть не було свого будинку – він жив у тітки, Чижевич, на Садовій, 8. На початку нового століття список його суспільних занять тільки збільшується – так, на 1900-й рік він – Головуючий дворянства одеського повіту, голова дворянської опіки, голова одеського повітового комітету з військової повинності, почесний мировий суддя, дійсний член одеського городского піклування дитячих притулків, голова повітового комітету опіки про народну тверезість, почесний член одеського товариства для надання допомоги євреям, які прийняли християнську віру. У 1902 році – Голова земської управи Одеського повіту. В тому ж році барон був обраний Головою Правління Земського банку Херсонської губернії. В 1905 він уже дійсний член одеського городского Піклування дитячих притулків Відомства імператриці Марії Федорівни. Починаючи з 1907 року і на протязі наступних 6 років Михайло Олександрович – гласний Міської Думи. Голова міського кредитного товариства (банку).

У 1910 році – Михайло Олександрович Рено – статський радник і Одеський повітовий головуючий дворянства Херсонської губернії, нагороджений орденами Анни II ст., Станіслава II ст., Медаллю в пам'ять Імператора Олександра III, Коронації 1896 р. і Червоного Хреста. У цей час він був обраний у депутати III Державної Думи від Одеси. У 1912 році Михайло Олександрович отримав свій вищий чин – генеральський – дійсного статського радника.

З початком війни 1914 року у нього додалося турбот, оскільки він більше десяти років був головою одеського повітового комітету з військової повинності, до якого незабаром додалося ще й піклування про поранених. Революційні події 1917 року М. О. Рено зустрічає на посаді головуючого Одеського дворянства.

Барон Михайло Олександрович Рено залишався в Одесі, яка стала йому рідним містом, до останнього можливого моменту. Наприклад, коли в квітні 1919 року більшовики перший раз зайняли Одесу, місцеві чекісти оголосили про розкриття «контрреволюційної групи барона Рено» та арешт 40 осіб.

В грудні 1919 року (після тимчасової поразки Червоної армії) ми знаходимо в «Одеському листку» (Одеський Листок. 2 (15) грудня 1919 № 195) таке повідомлення: *"У Земському банку Херсонської губернії. Вчора відкрилося нарада членів-позичальників Земського банку Херсонської губернії. Збори було відкрито головою наглядового комітету М.О.Рено "*.

Коли жити в захопленій знову більшовиками Одесі стало неможливо, він емігрував, залишивши назавжди це місто. Барон Рено помер 10 лютого 1932 року, в сербському місті Паліч (Palic).

Додаток 4

Розповідь барона Михайла Олександровича Рено+ (презентація)

Ну певно досить про мене, тепер моя черга повідати всім про твоє життя.

Мій брат, Барон Олександр Олександрович Рено, відомий історикам спортивного руху в старій Одесі як один з його організаторів та блискучий спортсмен, що досягав перемог на міжнародних змаганнях ще до першої світової війни. Олександр Олександрович – член Одеського автомобільного товариства, представник автомобільної фірми «Берліє», учасник Імператорських автоперегонів [9]. Він був також членом Миколаївського яхт-клубу з 1891 р., за іншими даними – з 1893 р. Морський офіцер у відставці, чудовий яхтсмен, організатор та учасник вітрильних перегонів Миколаїв – Одеса 8 вересня 1907 р. Вітрильні перегони здійснював на власному шлюпі «Боб» (гоночна яхта), побудованому в Гамбурзі майстром Максом Орцом у 1906 році.

Популяризуючи автомобіль, як зручний швидкісний засіб пересування, він "надихнув" заможних миколаївців на придбання власних автомобілів. Так, вже в 1914 році на вулицях старого міста можна було зустріти автомобілі фірм "Вульзлей", "Бенц", "Берліє", "Мерседес"...

Мій брат, Олександр Олександрович, був у числі організаторів та учасником перегонів Миколаїв-Одеса, що відбулася 8 вересня 1907 року. «Одеські Новини» № 7326 за вівторок, 11 (23) вересня 1907 року, ось що тоді писали: *«За місяць до початку перегонів приймалася передплата і поширювалися умови пам'ятної гонки в магазинах фірм міста Одеси, в числі яких був і магазин «Барона О. Рено» (Олександрівська площа).»* У гонці брало участь більше 30 машин і лише два автомобілі вищого 4-го класу - пана Рено і Юрійовича (перший - 45, другий - 24 кінських сил), які подолали дистанцію близько 240 верст з міста Одеси в місто Миколаїв і назад. Передплатна платня для цієї категорії учасників склала 50 руб. *«До 6 години ранку, - коментували перегони «Одеські Новини», - на старт подає свій «Мерседес» Ф. М. Юрійович. Він децю схвильований. Особливо нервує в очікуванні сигналу шофер Охотський. Рівно о 6:00 дано сигнал. Відпускаючи прапор, князь Абамелік кричить: «Пішов!».* Момент - і «Мерседес» стрілою вилітає на підйом і ховається з виду. *О 6 год. 15 хв. дано старт для «Діон - Бутона», за кермом якого сидить барон О. О. Рено, а поруч з ним механік Бранловській. Барон хвацько приймає старт».* Прибувши до Варварівки (сучасний р-н м. Миколаєва Миколаївської області) кожен учасник зупинявся обов'язково на 45 хвилин для відпочинку, огляду машин і поповнення запасів бензину і води.

Ці перегони стали незабутніми ще й тому, що в них брали участь автомобілісти міжнародного класу. Так, наприклад, доктор Верчеллі Лібор, який прибув з Італії, взяв на своєму Florentina de-Tirenze 18H два призи 3 розряду.

Це твоє захоплення, брате, звичайно ж не обійшлося без пригод. Пам'ятаєш той випадок, наприкінці березня 1910 року?

Я пам'ятаю, як в кінці березня 1910 Миколаїв облетіла новина: потерпів аварію автомобіль барона Рено. Драма на херсонській дорозі під Копанями завершилася для брата, його повіреного Драцкого і шофера серйозними травмами. "На фургоні всі постраждали були доставлені в міську лікарню, де лікарі Кранцфельд і Тімен надали медичну допомогу". Селяни ж, в чій підводі на повному ходу (45 км на годину) вривався автомобіль, відбулися легким переляком. З них ніхто не постраждав. А ось автомобіль, за кермом якого був сам

барон, "перетворився на друзки і був кинутий в степу". У нашому краї це подія викликала великий резонанс і в подробицях висвітлювалося на сторінках місцевих видань. "Днями сюди приїжджав з Одеси професор Щеглов, який ... знайшов зламаним у барона А. А. Рено тільки одне ребро, інше ж було злегка пошкоджено", - писала "Миколаївська газета". Як би там не було, але в списках учасників пробного автопробігу Одеса-Миколаїв-Херсон, який відбувся на початку вересня того ж року, Олександра Рено не було.

Оговтавшись після аварії, у вересні 1912 року на своєму "Берліє" барон Олександр Рено вже бере участь у Кримському пробігу за призи Імператорського Російського автомобільного товариства.

Ми із ним спільно володіли землями в селах Велика та Мала Корениха, Шостакове, Корчине, Шурине, Крива Балка (нинішній Миколаївський район), Карлівка (нинішній Новоодеський район), Привільне (нинішній Баштанський район).

В той час коли ми проживали на цих землях на обох половинах волосного містечка Корениха (Велика Миколаївка) працювали школи для початкових класів, оскільки шлях до школи від І половини (від Варварівки) до ІІ половини складав близько 2,5 км., то маленьким школярам небезпечно було ходити через міст у холодний зимовий період.

Наприкінці ХІХ століття на кошти баронів було відкрито лікарняну дільницю, яка мала власне приміщення, місцеву аптеку, тут знаходився й льодник, який використовувався як морг. На лікарняну дільницю, яка розміщувалася в кам'яному будинку на сучасній вулиці Чкалова, 7, приїздив роз'їзний фельдшер з Варварівки.

У місті Миколаєві брат і його родичі мали два будинки, дачу (на місці нинішньої бази спортивного товариства «Динамо»), готель, магазин, театр «Люзіон» (фото див. в ДОДАТКАХ). Ці, прості архітектури будівлі, збереглися і зараз. Науковий співробітник Миколаївського обласного краєзнавчого музею Г.І. Чередниченко встановила їх адреси та належність прізвищу Рено: *«...в городе Николаеве на пересечении улиц Католической (теперешней Адмирала Макарова) и Немецкой (теперь Фалеевской) под № 17 была гостиница, принадлежавшая землевладельцу А.А.Рено. В ней был 41 номер стоимостью от 75 копеек до 3 рублей 50 копеек в сутки. При гостинице «Рено» был сад и ресторан, в котором можно было отобедать из 3 блюд и чашечки кофе за 50 копеек. Обед же из 5 блюд, вина и кофе стоил 1 рубль 25 копеек. Прислуга с постояльцами могла общаться на французском и немецком языках.*

В 1909 году николаевцы могли посетить театр-иллюзион г-на Рено на углу Соборной и Спасской, где демонстрировались картины "Мертвые души" из комедии Гоголя, а акробаты м-лле Кетти и м-р Гобертс легко исполняли свои номера". На ул. Потемкинской, 30 (теперь 36) и на Б. Морской 18/1, 16/52 – дома Александра и Михаила Александровичей».

Боляче дивитись на ці пам'ятки архітектури зараз, у такому занедбаному стані вони знаходяться. Міські вандали не роблять винятків, а тому і будинки, і готель «прикрашені» позбавленими сенсу графіті.

Ще одним нагадуванням про брата сьогодні можуть слугувати дві статуї Сатира та Німфи (з семи французьких статуй із колишньої його дачі, доля п'яти з них, на жаль, невідома). Зараз вони прикрашають театральний сад біля Російського академічного драматичного театру на вулиці Адміральській.

Додаток 3

Результативність участі вихованців гуртка «Юні музеєзнавці» в масових заходах місцевого та Всеукраїнського рівнів

2010-2015 роки – набуття досвіду у Всеукраїнській краєзнавчій конференції учнівської та студентської молоді «Мій рідний край, моя земля очима сучасників», м. Миколаїв:

2010 – Согріна Ольга 9 клас, Крива Тетяна 11 клас (учасники);

2011 – Согріна Ольга 10 клас (лауреат); 2012 – Запорожець Олена, Мінакова Тетяна 7 клас, (лауреати);

2013 – гуртківці «Джерельця» (сертифікат за кращу дослідницьку роботу);
2014 – Запорожець Дмитро, 7 клас – кращий захист дослідницької роботи;
2015 – Запорожець Дмитро, 8 клас (учасник); 2016 – Турович Софія, 8 клас – кращий захист дослідницької роботи.

2016 – VII Всеукраїнська краєзнавча конференція учнівської молоді «Мій рідний край, моя земля очима сучасників», м. Миколаїв (Турович С., 8 кл: секція «Культура рідного краю і музейна справа»)

2017 – VIII Всеукраїнська краєзнавча конференція учнівської молоді «Мій рідний край, моя земля очима сучасників», м. Миколаїв (Турович С., 9 кл: секція «Культура рідного краю і музейна справа»; Лиско Д., 9 кл.: секція «Археологічне краєзнавство»); Наукова краєзнавча конференція «Миколаївській області – 80:час, події, особистості» (Турович С. 9 кл: секція «Краєзнавчі розвідки молодих дослідників») XI Всеукраїнська філософська історико-краєзнавча конференція «Пізнай себе, свій рід, свій нарід», м. Харків (Запорожець Д., 9 кл)

2018 - IX Всеукраїнська краєзнавча конференція учнівської молоді «Мій рідний край, моя земля очима сучасників», м. Миколаїв (Турович С. 10 кл: : секція «Культура рідного краю і музейна справа»; Кіпень І. 10 кл секція «Історичне краєзнавство»); XII Всеукраїнська філософська історико-краєзнавча конференція «Пізнай себе, свій рід, свій нарід», м. Харків (Турович С. 10 кл., Кіпень І. 10 кл); Дитяча науково-практична археологічна конференція «Археологіум», м. Харків (Лиско Д., 9 кл)

2019 - I Всеукраїнській етнологічній конференції в м.Косів Івано-Франківської області (Лиско Д., 10 кл)

2020 - XI Всеукраїнська краєзнавча конференція учнівської молоді «Мій рідний край, моя земля очима сучасників», м. Миколаїв (Луценко Тетяна, 9 кл. ; Бардіна Дарина, 8 кл. секція «Культура рідного краю і музейна справа»)

2021 - Обласна краєзнавча конференція учнівської молоді «Дослідження та дослідники нашого краю». Миколаїв Голтуренко Владислава, 9 кл секція «Культура рідного краю і музейна справа»).

Всеукраїнський конкурс науково-пошукових робіт, присвячений 20-й річниці незалежності України: 2011 – «Щоб не стати легендою...» Согріна Ольга 10 клас (переможець), «Тварини в українській національній символіці» Ісаєнко Олександр 10 клас (переможець)

XII Всеукраїнський конкурс учнівської творчості, присв. Шевченківським дням»:

2013 – «...І будуть люди на землі» (Меценатство і благодійництво як засіб єднання українського суспільства) Шмідт Вікторія 9 клас (переможець);

Всеукраїнська краєзнавча експедиція учнівської молоді «Моя батьківщина – Україна»: (Призери Всеукраїнського етапу)

2013 – «Невідоме про відомих. Громадське життя баронів М.О. Рено та О.О. Рено»;

2014 – «Миколаївський слід Ламбертів» (III місце) – Запорожець Дмитро (7 клас);

2015 р. «Духовні скарби нашого краю (спроба ставрографічного аналізу музейної колекції) Запорожець Дмитро (8 клас);

2018 р. - «Бондаревські джерела»- новий тип пам'яток античної цивілізації» (переможець)

2018 р. «Архітектурні традиції народного житла Півдня України» Тітічко А.,(9 кл.) Новак Ю.(8 кл);

2020р. «Застосування керамічної черепиці: традиція перевірена часом (дослідження та опис шкільної музейної колекції)» (Бардіна Д., Лавринчук Д. (8 кл).

Всеукраїнська історико-географічна експедиція «Історія міст і сіл України», м. Миколаїв: 2015 – «З'єднала стежка сьогодення і минуле» (I місце) – Запорожець Дмитро (8 клас), Рачковська Дар'я (10 клас); 2016 – «Духовні скарби нашого краю: ставрографічне дослідження музейної колекції» - Запорожець Дмитро (9 клас).

Збір переможців Всеукраїнської історико-географічної експедиції «Історія міст і сіл України», м. Київ:

Обласний конкурс юних екскурсоводів «Музейна скарбниця Миколаївщини»

2015 – Запорожець Дмитро, 8 клас.

2017 р. - Рачковська Д. (11 кл) – II м, Запорожець Д. (8 кл) – III м

2018 р. - Запорожець Д., Турович С. - I м

2019 р. - Кіпень І., Турович С (9 кл) - III м

II, III Всеукраїнський конкурс юних екскурсоводів

2018р. – м. Чернігів - Бабицька Б.(10 кл) – II м

2019 р. – м.Тернопіль - Лиско Д.(10 кл) - учасник

2021 р. м .Миколаїв – Луценко Т. (9 кл.)